

УДК 94 (477) «1941/1944»

Михайло Куницький

### **ПОДАТКИ ТА ПОДАТКОВІ ПЛАТЕЖІ НА ТЕРЕНАХ РАЙХСКОМІСАРІАТУ «УКРАЇНА» В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ (1941–1944 РР.)**

*Використавши широке коло архівних документів та проаналізувавши спеціальну історичну літературу, автор публікації з'ясовує види податків та податкових платежів, які накладалися на місцеве населення та виробничі структури у Райхскомісаріаті «Україна» (далі – РКУ). Реконструкція видів податків та податкових платежів дозволила більш детально з'ясувати мету та завдання окупаційної політики, яка проводилася окупаційною адміністрацією РКУ щодо місцевого українського суспільства.*

*Автор публікації встановлює, що німецькою окупаційною адміністрацією РКУ розроблено систему податків та податкових платежів, до якої входили: оборотний податок з продажу товарів; оборотний податок від нетоварних операцій; податок із прибутків підприємств, кооперативних підприємств, колгоспів та населення; поземельний податок; промисловий податок; прибутковий податок із заробітної плати; внесок на соціальне страхування; податок на нерухоме майно; податок із власників коней, великої рогатої худоби, човнів, автомобілів та велосипедів, собак та кішок; податок на спадщину та подароване майно; подушний податок («податок із громадян»).*

*Ключові слова: податки, податкові платежі, збори, нормативно-правові акти, окупаційна адміністрація, окупаційна політика, податкові платежі, фінансові відділи, місцеві органи влади, управи, місцеве населення, Райхскомісаріат «Україна», гебітскомісаріат.*

У роки гітлерівської окупації України місцеве населення було піддане нещадному економічному тиску, кінцевою метою якого стало не лише відповідне знесення місцевого соціуму, а й підготовка завойованого територіального масиву до перетворення на «життєвий простір» для «арійської» раси.

Проблема податкової політики, яка проводилася окупаційною адміністрацією РКУ в історичній науці вивчена лише частково. У комплексному та системному вимірах вона так і не знайшла свого відображення у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Відомі лише окремі публікації О. Перехреста [1], Н. Глушенка [2], О. Гончаренка [3–4], В. Орлика та Л. Маренець [5], О. Потильчака [6–10], які мають інший центральний предмет дослідження, а тому ця проблема в них практично не вирішується.

Усі види податків, які передбачалося збирати із суб'єктів оподаткування, вже в перші дні окупації були чітко розмежовані між німецькими та місцевими органами влади. Податки, більші за розмірами та обсягами, зазвичай, надходили на рахунки німецьких установ РКУ, а от місцеві податки та збори мали лише покривати адміністративно-господарські витрати управлінських структур місцевого рівня, фінансування роботи підпорядкованих їм установ та організацій. Тому, на користь органів місцевого управління надходили порівняно незначні обсяги податкових платежів.

Виключно німецькими нормативно-правовими актами врегульовувалися кількість, види, розміри та порядок стягнення податкових платежів. Водночас, розпорядження військових властей, яким і довелося першим зустрітися із проблемою організації збору податків, віддавалися досить загальні вказівки щодо використання попереднього, ще радянського законодавства. Керівники військових комендатур, пропонували у разі виникнення будь-яких непорозумінь із цього приводу, звертатися безпосередньо до них [11, арк. 1–5].

Першим нормативним актом, який врегулював порядок сплати податків, визначав їх види та розміри, було: тимчасове розпорядження райхскомісара від 21 жовтня 1941 р. «Про побирання податків і інших грошових данин на території Райхскомісара для України». Цим розпорядженням вводилися наступні платежі: оборотний податок з продажу товарів, оборотний податок від нетоварних операцій, податок із прибутків підприємств, кооперативних підприємств, колгоспів та населення. Було також запроваджено збір на «підтримку народного здоров'я» та проведення гігієнічних заходів [12, арк. 21–23].

Розпорядженням райхскомісара від 21 березня 1942 р. вводився одноразовий податок на потреби розвитку сільських громад. Цей податок сплачували мешканці сіл, за винятком робітників радгоспів та членів їх сімей, осіб, які не досягли 16 річного віку, непрацездатних та осіб і членів їх сімей, які мали прибутки, які підлягали стягненням за прибутковим податком. Не підлягали оподаткуванню і сезонні робітники, які працювали в сільському господарстві.

Розмір цього податку становив 100 карбованців (далі – крб.) із особи та у повному обсязі направлявся на банківські рахунки гебітскомісаріатів [13, арк. 72].

Генеральні комісари, використовуючи нормативну базу центрального апарату РКУ також видавали відповідні розпорядження. Для прикладу скористаємося інструктивними документами генерального комісаріату «Житомир» від 1 липня 1943 р., надрукованими у спеціальному випуску видання під назвою «Вісник Генералкомісара Житомир» № 5. Цим розпорядженням встановлювався перелік податків і зборів, які передбачалося зібрати із місцевого населення, підприємств та організацій, а також порядок, механізми і засоби їх стягнення.

Одним із основних, цим розпорядженням визначався оборотний податок із продажу товарів. Предметом стягнення визначався товар, проданий виробником споживачу або заготівельній організації. Ставки цього податку, незважаючи на майже два роки окупації, визначалися за радянськими стандартами. При цьому, їх конкретні розміри у розпорядженні не називалися. Генеральний комісар обіцяв прийняти їх пізніше, вказавши, що нові тарифні ставки будуть спрощені у залежності від ступенів та розрядів предмета оподаткування.

У розпорядженні визнавалося, що торгівельні підприємства «часто не надають відомостей про розміри здійсненого обороту». Тому, їх зобов'язали подавати відповідні відомості до районного фінансового відділу не пізніше 10 числа наступного місяця, а також одночасно із цим сплатити податок.

Особливий порядок стягнення цього податку було введено по окремих господарських секторах. Так, в сільськогосподарському секторі встановлювався 15 % розмір сплати податку з обороту. Податок перераховувався на рахунки генерального комісаріату. А от по оподаткуванню сільськогосподарських переробних підприємств мав з'явитися додатковий нормативний акт райхскомісаріату.

Головний фінансовий відділ генерального комісаріату, починаючи з 1 січня 1943 р. стягував податок з обороту із підприємств лісового господарства. Порядок стягнення податку із підприємств деревообробної промисловості передбачалося розробити у подальшому.

Усі споживчі кооперативні підприємства підлягали 5 % податку із продажу товарів. При цьому, виняток було встановлено для печеного хліба. Оборотні кошти виручені від його продажу податком не обкладалися. Приватні підприємства, які виробляли відповідну продукцію обкладалися податком у розмірі 10 %.

Особливий порядок оподаткування встановлювався для підприємств, які входили до ТОВ «Українська преса». З 1 жовтня 1942 р. встановлювався 20 % розмір цього виду податку. За попередній період встановлювався 10 % ставка податку. Прибутки, одержані від продажу друкованої продукції, газет – тимчасово податком не обкладалися. Так само не стягувався і податок з аптек та аптечних управлінь. Відмінялися і патентні збори за відкриття аптек. Не обкладалися цим видом податку і продаж продукції насінневих контор.

Від сплати податку звільнялися підприємства ТОВ «Українське нафтопереробне підприємство». Лише при визначенні виду продукції цього монопольного підприємства мало з'явитися відповідне розпорядження райхскомісара.

Абсолютно незрозуміло яким чином обкладалися цим видом податку підприємства цукрової промисловості. У розпорядженні було лише зазначено, що «податок із обороту стягується в централізованому порядку».

Податок із обороту не стягувався від операцій, які проводилися МТС та колгоспами. А от за операції, які проводилися власниками автотранспортних засобів доводилося сплачувати 10 % ставку, власниками коней та приватними підприємствами – 5 %.

Окреме місце у розпорядженні генерального комісара займало питання сплати податків від прибутків державних підприємств. Цей вид податку, як зазначалося у розпорядженні «складає один із головних прибутків». Тому йому приділялося головна увага. Сплачувався він щоквартально. Ставка податку становила 80 % від прибутків державних підприємств.

Як і в інших нормативних актах, встановлювався «особливий порядок» стягнення на підприємствах сільськогосподарського сектору, радгоспах та інших виробничих структурах. Так, порядок стягнення податків по сільськогосподарському сектору здійснювався виключно головним фінансовим відділом генерального комісаріату, а от по лісовому господарству і деревообробній промисловості – через гебітскомісаріати, із умовою звільнення їх від цього виду податків за 1941 та 1942 рр. Звільнялися від сплати податку і колишні радгоспи. У розпорядженні із цього приводу зазначалося: «передбачається в найближчі роки відродження не стягувати прибутків, як і в радянські часи».

Особливий порядок стягнення цього виду податку був передбачений для кінотеатрів. Оскільки вони входили в структуру ТОВ «Фільм – Україна», то податки сплачувалися їх центральним керівництвом.

Громадські господарства мали сплачувати 6 % від отриманого прибутку. Оскільки усі вони користувалися послугами банків, податок на прибутки відраховувалися безпосередньо на рахунки фінансових відділів районних управ. У тих господарствах, які в 1943 р. були ліквідовані, а їх землі передані селянам у «приватну власність» (північні райони генеральної округи), цей вид податку сплачували самі власники. У цьому випадку селяни сплачували поземельний податок.

Значну зацікавленість у генерального комісара викликав податок із прибутків громадян. Водночас, ставок розміру податку він не вказував і лише констатував, що із цього приводу ним попередньо вже було видане відповідне розпорядження.

Недоліки податкових служб, які займалися стягненням цього виду податку полягали у тому, що особи, які займалися «дрібними промислами», зазвичай, жодних бухгалтерських документів не заводили, а тому, їх прибутки оцінювалися за заниженими показниками. Фінансовим органам вказувалось на те, що вони не облікували усіх потенційних платників цього виду податку у зв'язку із чим виник «великий недобір». Тому їх зобов'язали проводити відповідну роз'яснювальну роботу та інструктувати цих осіб.

Особливий порядок стягнення прибуткового податку встановлювався для окремих категорій працівників. Так, службовці і робітники Державної дирекції шляхів сполучення, яка знаходилась у Києві, сплачували податки у «головну касу» в централізованому порядку. Державна дирекція шляхів сполучення в Мінську мала сплачувати податки на рахунки генерального комісаріату «Житомир». Окружне управління повітряного сполучення сплачувало податки на рахунки відповідних гебітскомісаріатів. Не підлягали обкладенню цим видом податку церкви. Але священики, які отримували винагороду продуктами харчування також сплачували цей податок. Для цього проводилася оцінка отриманих ними продуктів в їх грошовому еквіваленті за офіційно встановленими цінами.

Встановлювалися окремі розміри ставок податку для працівників державних господарств. Вони сплачували 2 % від нарахованої заробітної плати. Натуральні виплати, які отримували ці працівники, податком не обкладалися. Від сплати податку звільнялися особи німецького походження.

Оподаткуванню підлягали прибутки отримані від квартирної та орендної плати. Для цього, при органах місцевого управління створювалися установи, які займалися експлуатацією житлового фонду і відповідно – одержували за це плату. Зазвичай це були будинкоуправління. Вони ж передавали нежитлові приміщення в оренду. Їх валові прибутки оподатковувалися ставкою в 20%. Отримані кошти перераховувалися на рахунки гебітскомісаріатів.

Особливий порядок встановлювався щодо окремих орендарів нежитлових приміщень. Від орендної плати звільнялися аптеки та установи, підпорядковані органам місцевого управління, а також німецькі владні інституції. Порядок оплати квартирної плати військовими частинами, які займали відповідні приміщення врегульовувався окремим розпорядженням.

Метою введеного податку на собак визначалося значне зменшення їх кількості із «військово-ветеринарних» міркувань. Від сплати цього податку, ніхто, навіть фольксдойче, не могли бути звільненими.

Окреме положення у цьому розпорядженні займало обкладення податками приватної власності. Для цього вводився поземельний податок. Його розмір залежав від якості землі – від 80 – до 20 крб. за 1 га. Сплачували його особи, які не були членами громадських господарств. Особи німецького походження звільнялися від сплати цього податку.

Підприємства, які перебували у приватній власності також підлягали оподаткуванню. Для них вводився 10 % податок з обороту. Сила дії розпорядження поширювалася й на ремісників, осіб «вільних професій», оскільки вони проводили торгівельні операції. Генеральний комісар вказував підлеглим на те, що вони приділяли недостатню увагу контролю за сплатою цього податку.

Водночас, для ремісників та осіб «вільних професій», які були об'єднані у кооперативи та артілі – вводився 50 % промисловий податок. Від сплати податку звільнялися священики, адвокати та лікарі. Одночасно зі введенням промислового податку, особи, які сплачували патентний збір звільнялися від нього.

Обкладення осіб німецької національності та німецьких підприємств здійснювалося фінансовим відділом генерального комісаріату, куди надходили й отримані податки та збори [14, арк. 2–32].

Одним із видів податків, яким обкладалися працюючі категорії населення став прибутковий податок. Зазвичай, цей вид податку становив 10 % від заробітної плати працівника [15, арк. 1]. Водночас, заробітна плата, відповідно до розрахунків місцевих управлінців обкладалася залежно від наявності утриманців у особи, яка сплачувала цей податок. Так, при заробітній платі від 150 до 160 крб., без врахування знижки на утриманців, стягувалося 4 крб. 08 коп., а за наявності чотирьох і більше утриманців – 3 крб. 33 коп. Заробітна плата розміром від 901 – до 1000 крб. обкладалася

податком у розмірі відповідно 83 крб. 55 коп. та 61 крб. 34 коп. Заробітна плата розміром від 1001 – до 2500 крб. обкладалася податком у розмірі 10% і 8 %, 2051 крб. – до 5000 крб. – 12% і 10 %, від 5001 крб. і більше – 20% і 15 % [16, арк. 137].

Дещо інший механізм нарахування податку на заробітну плату встановили місцеві управлінці у Полтаві. Так, при заробітній платі від 151 до 200 крб. із працівника стягувалося 1 крб. 20 коп. та додатково 3 % від суми, яка перевищувала 150 крб. Заробітна плата від 201 – до 300 крб. обкладалася податком розміром 2 крб. 70 коп. та 3,3 % від суми, яка перевищувала 200 крб. Заробітна плата від 1001 крб. і вище обкладалася податком у розмірі 42 крб. та 7 % на суму, яка перевищувала 1000 крб. [17].

Водночас, існували і порушення правил нарахування прибуткового податку на заробітну плату. Так, у 1942 р., згідно із аналізу відомостей отримання зарплати, нарахування для працівників Полтавського педагогічного інституту здійснювалися поза врахуванням кількості їх утриманців. Для усіх працівників цієї установи нарахування на заробітну плату складали 10 % [18, арк. 1, 4, 5]. А в установах шліхтера Баришівського району генеральної округи «Київ» податок на заробітну плату у I кварталі 1943 р. складав 8 % [19, арк. 2].

Одночасно із прибутковим податком, працюючі особи сплачували і внесок на соціальне страхування. Так, адвокат юридичної консультації м. Миколаєва, зі своєї заробітної плати у 1532 крб. сплачував соціальний внесок розміром 76 крб. 60 коп. та прибутковий податок розміром 153 крб. 20 коп. [20, арк. 69]. У окремих установах одночасно зі стягненням прибуткового податку здійснювалися відрахування і за так званим «культзбором» [21, арк. 20].

Прибутковий податок на осіб, які займалися ремісничою діяльністю та кустарним промислом становив 30 %. Ці особи мали подавати до фінансового відділу районної управи відповідно декларацію та отримувати реєстраційне свідоцтво. За кожен прострочений день вони мали сплачувати 0,1 % пені [22, арк. 58].

Одним із важливих джерел фінансування роботи районних, міських та сільських управ стали місцеві податки та збори, які вводилися місцевою владою за санкцією німецьких керівників. На місцеве населення було покладено обов'язок утримувати увесь управлінський персонал сільських, міських та районних управ. Для цього запроваджувався так званий районний збір. Районні управлінські видатки збиралися відповідно до розпорядження райхскомісара [23, арк. 58, 59].

Органи місцевого управління могли ініціювати накладення й інших податків. Так, постановою № 257 голови м. Києва від 15 грудня 1941 р. «Про запровадження в м. Києві та його околицях міських податків та зборів на 1942 р.» встановлювався цілий перелік податкових платежів. Основним податком став податок із міського нерухомого майна, до якого відносилися житлові будинки, фабрики, заводи, театри, земельні ділянки, складські приміщення, сади та сезонні городи.

Розмір податку встановлювався на рівні 5 % від валового прибутку, отриманого від використання нерухомого майна. Податок сплачувався двічі на рік – до 1 травня і 1 серпня 1942 р.

Встановлювався податок на коней, човни, автомобілі, велосипеди, які знаходилися в користування приватних осіб, установ, підприємств та організацій м. Києва. Власники коней мусили платити 200 крб. на рік, з автомобіля та моторного човна – по 30 крб. за кожну кінську силу, з кожного моторного човна, в якому перевозились люди та вантажі – 200 крб., велосипеда – 20 крб. на рік. Від сплати податку звільнялися власники спортивних човнів.

Податок із власників великої рогатої худоби становив 200 крб. на рік. Податок із власників собак встановлювався на рівні 10 крб. Остаточним терміном сплати податку на собак, цим розпорядженням визначалося 1 березня 1942 р.

Вводився податок на спадщину та подароване майно. Якщо вартість цього майна досягала 3000 крб., спадкоємець або обдарована особа мали сплатити 3 %, а більше 10000 крб. – 5 % [24, арк. 79, 80, 81].

Одноразові податки широко застосувалися як місцевою, так і німецькою владою. При цьому основну роль відігравали повсякденні інтереси і міркування німецького керівництва. Так, у березні 1943 р. на теренах генерального округу «Київ» із метою «впорядкування зруйнованих шляхів» запроваджувався одноразовий шляховий податок. Сплачувати цей податок зобов'язувалися усі чоловіки віком від 14 – до 60 років та жінки віком від 15 – до 55 років. Сума податку становила 50 крб. на рік з кожної особи.

Від сплати податків звільнялися інваліди I та II груп, які мали відповідні документи і були зареєстровані в органах соціального піклування. Але члени їх сімей сплачували податок на загальних умовах. Звісно, що від сплати цього податку звільнялися фольксдойче.

Від сплати податку могли бути звільненими також і повні сироти віком від 14 – до 17 років, «що мають поганий матеріальний стан, за окремим клопотанням останніх перед головою району» . Але до списків платників податку вони вносилися в обов'язковому порядку. Цілком очевидно, що сума податку із цих осіб перекладалася на всю сільську громаду.

Сільські старости одержували форми, за якими вони складали списки платників податків та пільговиків, і надсилали їх до районного керівництва для перевірки та затвердження [25, арк. 3].

Нерідко одноразові податки, які накладалися на місцеве населення, запроваджувалися відразу після військових дій. Так, у Чутівському районі, що на Полтавщині, який в 1943 р. потерпів під час контрнаступу радянських військ, рішенням районної управи вводився одноразовий податок. У постанові районної управи № 4 від 5 червня 1943 р. зазначалося, що за його рахунок будуть відремонтовані зруйновані школи, містки, шляхи сполучення. Оподаткуванню підлягало все працездатне населення. Розмір податкового платежу становив 120 крб. [26, арк. 6].

Одноразовий «загальногромадянський національний податок» у вересні 1941 р. був запроваджений на теренах Вінниччини. Податок введено Вінницькою обласною управою, для «відбудови зруйнованої Вінницької області та задоволення першочергової культурних, господарських та адміністративних потреб» .

Цей податок сплачувався усіма особами чоловічої статі віком від 18 – до 60 років, жіночої – від 18 – до 55 років. Розмір податку становив 30 крб. Встановлювалися і терміни сплати – не пізніше 20 жовтня 1941 р. На суми, несплачені в зазначені терміни встановлювалася пеня розміром 1 % за кожен прострочений день платежу [27, арк. 1].

Розміри податків у різних регіонах України були неоднаковими. Так, мешканці та підприємства розташовані в гебітскомісаріаті «Велика Олександрівка» (Херсонщина) в 1942 р. мали сплачувати податок із громадян, сільськогосподарський податок, податок із підприємств та податок із собак.

Податок із громадян становив 30 крб., як для жінок так і для чоловіків. Граничними віковими межами стягнення податку визначалося 18 і 50 років.

Громадські господарства сплачували сільськогосподарський податок у розмірі 3 % від отриманого валового прибутку. Промисловий податок становив 2 % від одержаного валового прибутку. Йому підлягали усі підприємства, кустарні і ремісничі майстерні.

Кожен власник собаки зобов'язувався сплатити 25 крб. та отримати податкову марку [28, арк. 19].

Окупаційною владою були зареєстровані, а згодом оподатковані власники коней. Сплаті цього податку підлягали й особи, які мешкали у містах. Ставка податку встановлювалася на рівні 150 крб. на рік. Особи, які уникали реєстрації і приховували факт наявності у їх індивідуальному господарстві коней підлягали накладенню штрафу розміром 300 крб. За несвоєчасну сплату податку, який вносився одним платежем встановлювалася пеня у розмірі 0,2 % за кожен прострочений день. Від оподаткування звільнялися власники коней віком до 3 років, які не використовувалися для виїздів та іншої господарської роботи [29].

За підрахунками радянського дослідника П. Городнього, загалом, у 1942 р. на Полтавщині на кожен селянський двір податки усіх видів складали 2315 крб., а в 1943 р. – 3112 крб. Податки і збори із населення увесь час зростали. Так, якщо податки на Полтавщині в 1942 р. прийняті за 100 %, то в 1943 р. вони складали: прибутковий податок із сільського господарства – 131 %; податок на дорожнє будівництво – 204 %; страхування будівель – 147 %; культзбір – 138 %; одноразовий податок – 249 %; податок на собак – 63 %; податок на кішок – 45 %.

Водночас, платежі за основними видами податків в 1943 р. збільшувалися, а от плата за собак та кішок зменшувалася. Це пояснюється тим, що населення не бажаючи сплачувати кошти почало масово забивати тварин. Так, у Зіньківському районі, що на Полтавщині в 1942 р. було обкладено податком 7310 собак. Станом на 1 січня 1943 р. зареєстровано 2210 собак. Під час перереєстрації у квітні 1943 р. встановлено наявність усього лише 137 собак. Незважаючи на це, селяни зобов'язали сплатити податок і за вбитих ними домашніх тварин [30, арк. 33, 37].

Отже, основними видами податків в РКУ стали: оборотний податок з продажу товарів; оборотний податок від нетоварних операцій; податок із прибутків підприємств, кооперативних підприємств, колгоспів та населення; поземельний податок; промисловий податок; прибутковий податок із заробітної плати; внесок на соціальне страхування; податок на нерухоме майно; податок із власників коней, великої рогатої худоби, човнів, автомобілів та велосипедів, собак та кішок; податок на спадщину та подароване майно; подушний податок («податок із громадян» ).

Розпорядженнями органів місцевого управління РКУ було запроваджено немало одноразових податків. Серед них відомі: одноразовий податок на потреби розвитку сільських громад; шляховий збір; податок на дорожнє будівництво; «загальногромадянський національний податок» , податок «на відбудову» .

*Список використаних джерел*

1. Перехрест О. Г. Системи оподаткування та обов'язкових поставок сільськогосподарської продукції як форми економічного пограбування селянства України за нацистської окупації (1941–1944 рр.) // Український селянин: Збірник наукових праць. Черкаси, 2003. Вип. 7. 320 с. 2. Глушенок Н. Податкова політика німецької влади на окупованій території Півдня України у 1941–1943 рр. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Історичні науки. Миколаїв, 2004. Т. 32. Вип. 19. 234 с. 3. Гончаренко О. М. Функціонування окупаційної адміністрації Райхскомісаріату «Україна»: управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941–1944 рр.): монографія. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 600 с. 4. Гончаренко О. Проблеми функціонування цивільної адміністрації Райхскомісаріату «Україна»: фінансово-правовий аспект (1941–1944 рр.) // Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги). Матеріали міжнародної наукової конференції / Відповідальний редактор: Легасова Л. В. К., 2011. 543 с. 5. Орлик В., Маренець Л. До питання фінансової політики нацистів в окупованій Україні // Архіви України. № 1–3. 2005. 345 с. 6. Потильчак О. Економічний колабораціонізм в Україні в роки нацистської окупації (1941–1944): причини і прояви. К.: УДПУ ім. М. П. Драгоманова, 1997. 29 с. 7. Потильчак О. В. Новий порядок в окупованій Україні (1941–1944) // Пам'ять століть. 1999. № 1. С. 97–104. 8. Потильчак О. В. Експлуатація трудових ресурсів України гітлерівською Німеччиною у роки окупації: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. К., 1999. 205 с. 9. Потильчак О. До питання про соціальну політику фашистської Німеччини щодо селянства України в роки окупації (1941–1944 рр.) // Український селянин. 2001. Вип. 2. С. 125–128. 10. Потильчак О. Трудова експлуатація українського селянства у роки нацистської окупації (1941–1944 рр.) // Український селянин. Збірник наукових праць. 2002. Вип. 5. С. 141–143. 11. Державний архів Черкаської області. Ф.Р-2400. Оп. 1. Спр. 1. 12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 3206. Оп. 6. Спр. 1. 13. Держархів Житомирської області. Ф.Р-1187. Оп. 1. Спр. 1. 14. Держархів Вінницької обл. Ф.Р-1312. Оп. 1. Спр. 1333. 15. Державний архів Полтавської обл. (далі – Держархів Полтавської обл.). Ф.Р-2561. Оп. 1. Спр. 20. 16. Державний архів Херсонської області (далі – Держархів Херсонської обл.). Ф.Р-1520. Оп. 1. Спр. 19. 17. Голос Полтавщини. 15 січня 1942. 18. Держархів Полтавської обл. Ф.Р-2318. Оп. 1. Спр. 2. 19. Державний архів Київської області (далі – Держархів Київської обл.). Ф.Р-2520. Оп. 1. Спр. 1. 20. Держархів Миколаївської обл. Ф.Р-1710. Оп. 1. Спр. 1. 21. Держархів Полтавської обл. Ф.Р-2561. Оп. 1. Спр. 20. 22. Держархів Херсонської обл. Ф.Р-1520. Оп. 1. Спр. 30. 23. Держархів Житомирської обл. Ф.Р-1233. Оп. 1. Спр. 45. 24. Держархів Київської обл. Ф.Р-2412. Оп. 2. Спр. 2. 25. Держархів Полтавської обл. Ф.Р-2575. Оп. 1. Спр. 5. 26. Держархів Полтавської обл. Ф.Р-2341. Оп. 1. Спр. 5. 27. Державний архів Вінницької області. Ф.Р-1311. Оп. 1. Спр. 274. 28. Держархів Херсонської обл. Ф.Р-1520. Оп. 1. Спр. 8. 29. Голос Полтавщини. 9 листопада 1941. 30. ЦДАВО України. Ф. 4620. Оп. 3. Спр. 240.

*References*

1. Perekhrest O.H. Systemy opodatkuвання ta oboviazkovykh postavok silskohospodarskoi produktsii yak formy ekonomichnoho pohrabuvannya selianstva Ukrainy za natsystskoi okupatsii (1941–1944 rr.) [Taxation and mandatory supplies of agricultural products as a form of economic robbery of the peasantry of Ukraine for the Nazi occupation (1941–1944)]. Ukrainysky selianyn: Zbirnyk naukovykh prats. Cherkasy, 2003. Vyp. 7. 320 s. 2. Hlushenok N. Podatkova polityka nimetskoї vlady na okupovanii terytorii Pivdnia Ukrainy u 1941–1943 rr. [Tax policy of the German authorities in the occupied territory of the South of Ukraine in 1941–1943]. Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyi zhurnal. Istorychni nauky. Mykolaiv, 2004. T. 32. Vyp. 19. 234 s. 3. Honcharenko O.M. Funktsionuvannya okupatsiinoї administratsii Raikhskomisariatu «Ukraina»: upravlinsko-rozporiadchi ta orhanizatsiino-pravovi aspekty (1941–1944 rr.) [Functioning of the occupational administration of the Reichskommissariat «Ukraine»: administrative and administrative and organizational-legal aspects (1941–1944)]: monohrafiia. K.: NPU imeni M.P.Drahomanova, 2011. 600 s. 4. Honcharenko O. Problemy funktsionuvannya tsyvilnoi administratsii Raikhskomisariatu «Ukraina»: finansovo-pravovyi aspekt (1941–1944 rr.) [Problems of functioning of the civil administration of the Reichskommissariat «Ukraine»: financial and legal aspect (1941–1944)]. Ukraina u Druhii svitovii viini: dzherela ta interpretatsii (do 65-richchia Velykoi Peremohy). Materialy mizhnarodnoi naukovoї konferentsii / Vidpovidalnyi redaktor: Lehasova L.V. K., 2011. 543 s. 5. Orlyk V., Marenets L. Do pytannia fiskalnoi polityky natsystiv v okupovanii Ukraini [On the Fiscal Policy of Nazis in Occupied Ukraine]. Arkhivy Ukrainy. № 1–3. 2005. 345 s. 6. Potylchak O. Ekonomichni kolaboratsionizm v Ukraini v roky natsystskoi okupatsii (1941–1944): prychny i proiavy [Economic Collaboration in Ukraine during the Nazi Occupation (1941–1944): Causes and Manifestations]. K.: UDU im. M.P.Drahomanova, 1997. 29 s. 7. Potylchak O.V. Novyi poriadok v okupovanii Ukraini (1941–1944) [New Order in Occupied Ukraine (1941–1944)]. Pamiat stolit. 1999. № 1. S. 97–104. 8. Potylchak O.V. Ekspluatatsiia trudovykh resursiv Ukrainy hitlerivskoiu Nimechchynoiu u roky okupatsii [Exploitation of labor resources of Ukraine by Hitler's Germany during the occupation]: Dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01. K., 1999. 205 s. 9. Potylchak O. Do pytannia pro sotsialnu polityku fashystskoi Nimechchyny shchodo selianstva Ukrainy v roky okupatsii (1941–1944 rr.) [On the social policy of fascist Germany regarding the peasantry of Ukraine during the years of occupation (1941–1944)]. Ukrainysky selianyn. 2001. Vyp. 2. S. 125–128. 10. Potylchak O. Trudova ekspluatatsiia ukrainskoho selianstva u roky natsystskoi okupatsii (1941–1944 rr.) [Labor exploitation of the Ukrainian peasantry during the Nazi occupation (1941–1944)]. Ukrainysky selianyn. Zbirnyk naukovykh prats. 2002. Vyp. 5. S. 141–143. 11. Derzhavnyi arkhiv Cherkaskoi oblasti. F.R-2400. Op. 1. Spr. 1. 12. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchyykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (dali – TsDAVOU). F. 3206. Op. 6. Spr. 1. 13. Derzharkhiv Zhytomyrskoi obl.

F.R-1187. Op. 1. Spr. 1. 14. Derzharkhiv Vinnytskoi obl. F.R-1312. Op. 1. Spr. 1333. 15. Derzharkhiv Poltavskoi obl. F.R-2561. Op. 1. Spr. 20. 16. Derzharkhiv Khersonskoi obl. F.R-1520. Op. 1. Spr. 19. 17. Holos Poltavshchyny. 15 sichnia 1942. 18. Derzharkhiv Poltavskoi obl. F.R-2318. Op. 1. Spr. 2. 19. Derzharkhiv Kyivskoi obl. F.R-2520. Op. 1. Spr. 1. 20. Derzharkhiv Mykolaivskoi obl. F.R-1710. Op. 1. Spr. 1. 21. Derzharkhiv Poltavskoi obl. F.R-2561. Op. 1. Spr. 20. 22. Derzharkhiv Khersonskoi obl. F.R-1520. Op. 1. Spr. 30. 23. Derzharkhiv Zhytomyrskoi obl. F.R-1233. Op. 1. Spr. 45. 24. Derzharkhiv Kyivskoi obl. F.R-2412. Op. 2. Spr. 2. 25. Derzharkhiv Poltavskoi obl. F.R-2575. Op. 1. Spr. 5. 26. Derzharkhiv Poltavskoi obl. F.R-2341. Op. 1. Spr. 5. 27. Derzhavnyi arkhiv Vinnytskoi oblasti. F.R-1311. Op. 1. Spr. 274. 28. Derzharkhiv Khersonskoi obl. F.R-1520. Op. 1. Spr. 8. 29. Holos Poltavshchyny. – 9 lystopada 1941. 30. TsDAVOU. F. 4620. Op. 3. Spr. 240.

### **Mykhaylo Kunitsky**

#### **TAXES AND TAX PAYMENTS ON THE TERRITORY OF THE REICHSKOMMISSARIAT «UKRAINE» IN THE SYSTEM OF ECONOMIC EXPLOITATION OF THE LOCAL POPULATION (1941–1944)**

Using a wide group of archival documents and analyzing the special historical literature, the author of the publication establishes the types of taxes and tax payments that were imposed on the local population and production structures in the Reichskommissariat «Ukraine». The reconstruction of taxes and tax payments made it possible to clarify in more detail the purpose and tasks of the occupation policy pursued by the administration of the CGS with respect to the local Ukrainian society. The author of the publication found that the German occupation administration of the CGS had developed a system of taxes and tax payments, which included: a turnover tax from the sale of goods; a revolving tax on non-market transactions; tax on profits of enterprises, cooperative enterprises, collective farms and the population; industrial tax; tax on wages; collection for social insurance; real estate tax; tax on owners of large cattle, boats, cars and bicycles, dogs and cats; tax on the heritage and donated property; per capita tax.

*Key words:* taxes, levies, regulations, occupation administration, occupation policy, tax payments, financial departments, local authorities, councils, local population, Reichskommissariat «Ukraine», Gebitskommissariat.